

Примерно годишно тематично разпределение на учебното съдържание по литература за 7. клас

1. „Във всичко, що е извършил и написал, Ботев се явява пламенен поклонник на свободата” (Б. Пенев)

Основни моменти от живота и творчеството на Христо Ботев

Биографични и литературни образи на поета

Ключови критически метафори

2. „Свобода и смърт юнашка!” („На прощаване”). Лирически герой

*Събирането на свободата и смъртта – в „На прощаване” и в Ботевата лирика изобщо: свободата, разбрана като отсъствие на **всякакви** ограничения, е постижима само в смъртта („Всъщност първата и последна цел тук е индивидуална свобода – освобождение на личността от условностите на света, от гнета на обществото и от политическия натиск.” – Б. Пенев)*

Специфика на Ботевата поетическа концепция за „смъртта (юнашка) като живот” (д-р Кръстев)

Визия за възвишената смърт – подвиг: „ставането-друг” на езика („Ах, утре като премина/ през тиха бяла Дунава!...”; „Бяло ми месо по скали...”) – нарушаване на граматическите и речевите норми в съблимвните моменти на (митопоетично) въобразяване на саможертвената смърт („освобождаване” на езика от всякакви ограничения)

3. Юнашкият подвиг и паметта за него. Метонимия

Пожеланият (вж. повелителното глаголно наклонение) образ на „майката юнашка” като медиатор между отсъстващото (загиналия юнак) и присъстващото („братя невръстни”)

Образът на „песента юнашка” (в т. ч. и „курушум пропей...”)

Юнашкото „тяло” („Бяло ми месо...”) като знак – опора на паметта

Финалът на текста в съпоставка с „нито пък слушай хората...”

4. Иван Вазов – Патриарха на българската литература

Обновяване смисъла на „клишето“ чрез етимологичен анализ на думата „патриарх“: от гр. – *pater* (баща) и *arkhe* (начало и началó)

„Иван Вазов създаде в миниатюр цяла една литература“ (д-р Кръстев)

„Няколко месеца безделничество из Галац, среща с Ботева, безделник и хъш като него...“ (Из „Поетическа биография на Иван Вазов до 20-годишната му възраст“, написана от Ив. Вазов и публикувана през 1920 г. под псевдоним)

„Народен поет“: „и мойто битие всецяло слях/ със битието на народа“ (Ив. Вазов, „Моят път“)

5. Вазовата повест „Немили-недраги“ (I глава). Повествовател

Заглавието – цитат от „На прощаване“: полемиката на повестта с Ботевата „обвинителна реч“ срещу емиграцията „В механата“ (във Вазовата творба Ботев е „принуден“ да адвокатства на изправените пред съда хъшове!)

Специфичното за повестта съчетаване на различни гледни точки към събитията и героите (в повествователния глас и в персонажната система) – знак за сложността и нееднозначността на естетическата оценка на историческото минало (времево и ценностно дистанцираното отношение на повествователя в първа глава: „Тогава беше патриотическо да се носят гръмки прякори...“, поствянето на определението „народен“ в кавички...)

6. Родината и чужбината за героите в повестта „Немили-недраги“ (II глава). Лирическо отклонение

Конфликтът между оценъчните позиции „тогава“ и „сега“ („Героите бяха сега кокошари“), между героиковъзвишения/мъченическия и снижаващия аспект в образа на хъшовете

Драмата на отлъчените от Родината („Как е близко и как е далеко!“)

Сънят на Бръчков (Вазов/Ботев) – изсънуване на Ботевите поетически образи

7. Речта на Странджата и езикът на хъшовете (III глава)

Провокирана от спор за Речника на революционната епоха, речта на Странджата подрежда думите и нещата („Хъх значи...“) и дава адекватен език за (само)определяне на хъшовете (срв. например описанието на Бръчков в I глава от повествователя – „Мечтател, идеалист, ветреник...“, с описанието му от Македонски след речта на Странджата: „...неговото благородно сърце не може повече да търпи тиранията... наш брат и достоен син на майка България...“)

8. „Тъй свършваха тогава предтечите на зорницата на българското освобождение” (V глава)

Смъртта на Странджата – героически и мъченически измерения

Образът на Странджата – идеализираният образ на хъша

Символни значения на приемането на заветите на Бореца – революционер от Поета (Бръчков/Вазов)

9. „Македонски бяга от глада, но не бяга от смъртта” (X глава)

Образът на Македонски – контрапункт на идеализирания образ на Странджата и персонификация на драматичната конфликтност у българския революционер – емигрант

Съответствие между образа на героя и сюжетния драматизъм на преминаването през Дунава

10. „Бедни, бедни Македонски! Защо не умря при Гредетин?...” (Епилог)

Съпоставка между смъртта на Странджата и „дългата агония” на Македонски

Естетическата оценка на повествователя на събитията и героите от миналото и на отношението на съвременността към тях

Епилогът на „Немили-недраги” – апел за съхраняване на езика на миналото като механизъм на запазване на паметта за миналото

11. „Немили-недраги”: фабула, сюжет и театралносценични прочити (Експозиция, завръзка, кулминация, развързка)

Съпоставка (на сюжетно-фабулно равнище) между „Немили-недраги” и „Хъшове” (Ив. Вазов) и/или театралната постановка на Ал. Морфов „Хъшове”

(Подготовка за) писане на сценарий за поставяне на повестта на сцена

12. Сюжет, композиция и смисъл на разказа „Една българка” (Ретроспекция)

Ролята на сюжета и композицията за изграждането на художествения смисъл на разказа

Отношението фабула–сюжет в „Една българка”

13. Баба Илийца и Вазовият идеал за възрожденска българка (Повествовател; мото)

Специфични особености на Вазовия наратив:

- *повествователят – „свидетел/очевидец и тълкувател на епохата” (И. Панова), „всезнаец/всепроникващ”*
- *фрагментираност на разказа*
- *интерес към гражданскоетичната, гражданско-патриотичната страна на събитията*
- *сюжетът и героите – функция от авторовата идея*
- *форми на авторовото присъствие*

Похвати за изграждане на героите

Типичното и особеното в „една българка”

14. „Да направя това добро...” (Подготовка за писане на съчинение разсъждение по житейски проблем)

15. „Срамното” и „славното” в българската история според „Опълченците на Шипка”. Анафора

Отношенията между „исторъята” и „нашата исторъя”, между неназованите „те” и „нас”

Механизми на превръщането на „срамното” в „славно”

Лексикални синоними и метафори на срама и на славата в „Опълченците на Шипка” („тъмен”/„мрачен” функционира като метафоричен синоним както на срамното робство, така и на неизвестността/забравата и контрастно противопостави на свободата/славата, описвани чрез светлинни метафори, в целия цикъл „Епопея на забравените”)

16. „...с една смърт юнашка и с една победа”. Ода

Поетическата концепция за българската историческа съдба във Вазовата одическа интерпретация на конкретно събитие

Характерни за одата лирически похвати: тържествено-възвишен патос, плеоназъм, смесване на времената/изличаване на времето, непосредствена възхвала на лирическия обект и лирически отклонения, съпоставка със световни образци на героично поведение и човешко достойнство

Нехарактерни за одата похвати във Вазовото произведение: признаването на срамните страници от историята, изграждане на снизен, „недостоеен” образ на противника, сюжетен и психологически драматизъм, „особено сплитане между въодушевеност и трагизъм, просветленост и мрачност...” (Н. Георгиев)

Моралната победа (над страха от смъртта) – ценностно утвърдена от одата като единствен начин българският народ да докаже на света, че е достоен за свободата си, че тя не му е „дар”

17. Поетическият смисъл на „смъртта юнашка” в „На прощаване” или в „Опълченците на Шипка” (по избор). Подготовка за писане на съчинение разсъждение по литературен проблем

18. Образът на родното слово в одата „Българският език”. Лирически говорител

Проблематизиране на образа на българското/родното:

- *езикът – „свещен”, „прекрасен” („божествен”, изконен) – между възхвалата (на лирическия говорител) и ругателството (на „чуждите и нашите във хор”)*
- *драматизмът на разстроените обединителни функции на родното слово, отношението към което не свързва, а разделя лирическия аз от „другите”*

Нравствената и естетическата стойност на езика – родов идентификатор

Припокриване на „родното” и „българското” в стихотворението (типично за Вазовата художествена концепция – срв. и „Родната реч”)

19. Поетът и езикът в „Българският език”. Ирония

Тропи и фигури в полемичната поетическа стратегия за изграждане образа на родното слово: метафори, инверсии, реторични въпроси и възклицания, анафори, контраст, ирония...

Фигурата на Поета, разпознаваема в словото на лирическия аз-говорител, и неговата роля за полемичното самоутвърждаване на езика: оценностяване на поетическата версия на българския език

Текстови и метатекстови значения на Вазовата творба („Българският език” говори за и на – в двойния смисъл на предлога „на”! – българския език)

20. „Ето, този е щастливецът!” (А. Константинов, „Страст”)

„У Алеко Константинов няма онова, което наричаме в литературата „вечни ценности”. Неговият писателски импулс е пробуден от съвременността и всецяло изчерпан в нея.” (Вл. Василев)

Щастливец, „гражданин на света”, будната гражданска съвест на своето време

Творческото дело на Алеко Константинов и смяната на литературните поколения в България

Естетическиоценъчната позиция на А. Константинов – равно отдалечена както от националния нихилизъм, така и от националнокултурния херметизъм; както от чуждопоклонничеството, така и от байганьовското отрицание на „чуждото”

21. „Ниагара!” (Из „До Чикаго и назад”). Пътепис

Отношението природа – цивилизация в Алековия пътепис

„Синкретизмът” на пътеписния жанр: факти и интерпретации, „обективно” и „субективно” (емоционално-психологическо, „лирическо”), възторженопатетично и снизяващохумористично в пътеписа; преодоляване на публицистичния характер на жанра:

- *„Рисуването с думи” на Ниагара и реторичният отказ от „рисуване на картини”*
- *Библейската митология и нейните добродушноиронични употреби в описанието на срещата с Ниагарския водопад*

22. „Бай Ганьо угаси свещта от Възраждането” (Ив. Мешеков). „Бай Ганьо на гости у Иречека” – Из „Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин”

Образът на Бай Ганьо – първият негативен образ на българското (проблематизация на образа на българското) в националната литература

Бай Ганьо – „жадното тяло” (В. Стефанов), „зооегото” (Ив. Мешеков) – пародийна трансформация на възрожденската духовност, идеализъм... (и конкретно на възрожденския борец за свобода)

Речта на героя, боравещ с възрожденския националномитологичен език, без да го вижда: „емишерии (т. е. съотечественици) сме”; „България мила майка” не може без лютичко” – кавичките (в речта на Бай Ганьо, употребяващ възрожденския идиом) са знак за чужда реч, за отчуждеността и инструментализирането на възрожденския език за грубо прагматични користни цели; Алековият герой възпроизвежда Паисиевите думи за гостоприемството на българите...; усилията на персонажа да приобщи чужденците към „българското”, експонирайки го като „ценностен център на света”; Балкана вече е част от „срамното” име на героя...

23. Европейският и българският свят в „Бай Ганьо у Иречека”

Бай Ганьо – негативна трансформация/хипертрофия на националния характер и конкретно на героико-патриотическото, откъснат от историческия контекст на формирането му („надвременен”, какъвто го конструира и налага възрожденската мисловност) и поместен в драматично различна (модерна) културна среда

Образ и функции на разказвача („другия” българин, в случая – Илчо) в „Бай Ганьо”

Възрожденският националномитологичен език (с който Бай Ганьо спекулира) – неразпознаваем, нечетивен за европейската култура

Залози на изграждане на негативен образ на (възрожденското) българско: демитологизация на националния мит и отваряне на хоризонти за съграждане на съвременни/модерни митологични модели (позволяващи персонална вместо общностна/национална идентификация)

24. „Седя си една сутрин в кафенето... по едно време като кресна над ухото ми едно: „О-о-о! Добър ден!” – и една потна ръка сграбчи десницата ми.” (Литературно писане на тема „Моята среща с Бай Ганьо” по модела на Алековия „невероятен разказ”)

25. „Жрец и воин на живота” (Д. Дебелянов, „На Пенчо Славейков”)

Културносъзидателната и литературноидеологическата роля/„мисия” на Пенчо Славейков (и кръга „Мисъл”) в националната култура

Самоосъзнатост и себепостигнатост на българската литература като автономна свръхценна социална дейност в културномисионерските практики на Кръга (П. Славейков, „Българската поезия”)

Радикална смяна на културните/литературните ориентации – отвързване от регионалните, временните, тяснонационалните проблеми (от „поезията с опълченски калпак”) и обръщане творческия поглед към „в промени непроменното”, към „человека”, към проявленията на универсалната духовност

Професионализация на твореца: Художникът/Творецът (на „висша действителност”) – естетическа ценност; културен персонализъм

Връзката традиция – модерност в творчеството на поет

26. Традиционно и модерно в „Неразделни”. Балада

Традиционният (фолклорен) мотив „живот след смъртта” и неговата модернистична разработка: у Славейков имаме същински „живот в смъртта” (д-р Кръстев)

Опозицията езическа–християнска митология/религия в баладата

Калина и Иво – „българските Ромео и Жулиета”

Фолклорът – в който, според кръга „Мисъл”, е изкристализирал националният дух – е „безсъзнателно” творчество, „първа природа”; посланията му са „тайна” за модерния човек („и така ми тайната си повери сама Калина”) и стават съобщими само с посредничеството на „втората природа” – изкуството, изкусната „песен” на

Учебни програми по литература... Приложение – VII клас

Поета/Певеца („Дълго аз стоях и слушах там, под сянката унесен,/ и това, що чух, изнях го в тази **моя** тъжна песен.”), в която говори съкровеният глас на индивида и в която фолклорът „умира, за да живее отсега” (перифраза на стихове от „Химни за смъртта на Свърхчовека” на П. Славейков)

27. Пейо Яворов – „певец на душевни бездни” (д-р Кръстев)

Драматичният житейски и творчески път на поета

Съзнателно изгражданият негов литературен образ от кръга „Мисъл”

„Една безумна, изстъплена, демонска алчност на духа и мисълта – да се самоизброди („неизбродните бездни на греха”), да прекръсти (в своите песни за света) нещата със свои имена и своя смисъл, да ги санкционира или отрече по своя личен творчески опит и закон – в новата религия на един съвременен Тома, който дръзва да слага пръст в раните на бога, – защото „не вярвам аз ни в дявола, ни в бога” – те умряха в душата му, а се роди личността: Азът.” (Ив. Мешеков)

28. „Заточеници” – драмата на борещия се и страдащ човек

Наративен прочит на Яворовото стихотворение – като поетичен отклик/образ на действително събитие (заточването на 40 солунски атензатори...):

- първоначалното заглавие на текста – „Към Подрумкале”
- смяната на заглавието и усилването на обобщителния поетически смисъл
- характерният за възрожденската поезия („географски”) образ на Родината – „рай”
- поетически фигури, в които се разпознава традиционният сюжет „борба – предателство – съд”

29. „Заточеници” – носталгията по „нашия изгубен Рай”. Елегия

Фигуративен прочит на „Заточеници” – като изказващо носталгията на модерния човек (символистичния герой) по „изгубения Рай” (по предисторичната/митичната невинност/естественост, цялостна пълнота на себеналичието):

- образът на възрожденската Родина е разположен в „географията на спомена” и „угасва” в диминутива „зарица”
- „светът ще бъде сън за нас” – фигура на не-действителния, „профанния” свят, в който е пропъден грехопадналият човек
- „простира/ ноцта крилото си”, „угаснал взор” – метафори на смъртта, на небитието
- „рушители”-те – „цитат” на човека – нарушител на божествената забрана

- „горчива скръб сърца ни **трови**” – метафориката на библейския сюжет на грехопадението
- изтрянето на границите (в които, според Ц. Бояджиев, е съсредоточен смисълът на символа) между Родината и света – сън: „скъпи нам **предели**”, „едва се мяркат **очертани**”, роден **край**”, което прави обратния път (възстановяването на някогашната цялост) невъзможен

30. Елин Пелин и художествено пълноценният образ на българското село

Специфика на творческия „почерк” на Елин Пелин в неговите „селски” разкази: едносъбитийност, динамичност, целеустременост; сюжетът – доминиращ над героя („случката става, героят се променя, проблемът се разрешава” – И. Панова)

Художественият свят на писателя – нееднозначен, „раздвоен между мъката, теглото и поезията, песента” (Р. Коларов)

31. Животът на българския селянин – между „мъката, теглото и поезията, песента” („По жътва”)

Елин-Пелиновият „селски” разказ – утвърждаващ фолклорния светоглед, в който висша ценност и мяра на нещата е не човекът или нравственият закон, а животът в своята естественост: трагиката на индивидуалното изживяване на смъртта на Пенка (Никола) и надредната победа на живота – по-силен от смъртта, – внушена чрез „живата” и съпреживяваща човешката драма природа

- изоморфизъм и свързаност между човешкия, природния и божествения свят и песента като медиатор между човешкото и божественото
- пейзажът – „участник” в действието и в междучовешкото общуване, в режим на обмен на признаци и действия с човешкия персонаж (вж. фигуративността на финалните изречения на разказа)
- жертвената символика на жетвата: ако Бог е напорил обилно, то за да се удържи равновесното състояние на света, човешката общност трябва да даде жертва, при това – избрана
- опозицията празник–делник в разказа и нейният принос към смисъла на разказа

32. Йордан Йовков и духовният свят на човека

Йордан-Йовковият разказ – „крачка напред, но и крачка встрани” (И. Панова) в динамиката на жанра в българската литература

Художническият интерес – насочен към нравствено-етичната, нравствено-духовната страна на събитието, което – за разлика от Елин-Пелиновия разказ – не променя героя, а

му помага/позволява да се изяви, разкрива го („Светът е практически неподвижен спрямо героя” – И. Панова)

Й. Йовков започва творческия си път с опити в областта на символистичната и социалната поезия: разказите му (и особено зрелите измежду тях, какъвто е „По жицата”) „помнят” (на равнището на поетиката си) ранните увлечения на писателя

Характерните за междувоенното поколение творци черти в Йовковия художнически почерк (в условията на разколебано доверие към всесилието на Разума – търсене на Родното отвъд националното, усъмняване в действителността, истината, справедливостта като рационални конструкции)

33. „По жицата” – „един мълчалив диалог за вярата” (Г. Тиханов)

„По жицата” – зрял Йовков разказ, който страни от класическия наратив/сюжет (в „По жицата” на практика събитие няма), защото интерпретира света различно – не като „свят на дневна светлина”, чийто смисъл е достъпен за човека/езика, а като свят, в който „видимото е израз на невидимото, временното – на вечното, крайното – на безкрайното и необятното...” (Ив. Мешеков)

Значимостта на авторовото отсъствие (всичко, което читателят възприема, възприема го през сетивата и тълкуванията на Моканина – Моканина е „читателят” на разказа) и на похвата „разказ в разказа” – начин да се отнеме от „благонадеждността” на разказвача/разказването/думите

Функции на художественото време – „Преображение Господне”: 6 август, когато Исусовите ученици Петър, Йоан и Яков виждат славата/блясъка/светлината на Божия Син, Който се преобразява: „лицето му светна като слънце, а дрехите му станаха бели като светлина” (Матей, 17:2) – подобни на светлината в очите на Нонка, „дрехите му станаха бляскави, твърде бели, като сняг” (Марк, 9:3) – като лястовичката...

В очите на Нонка Моканина **наистина** вижда бялата лястовичка (светлината на вярата)

Мястото на (модерния) човек в света – „все по теля” – по границата между „тоя” и „другия” свят

34. „Вярвам, защото е абсурдно” (Тертулиан). Подготовка за съчинение разсъждение/есе по нравствен проблем